

В. К. Козюба

РОЗВІДКА УЗБЕРЕЖЖЯ ДНІПРА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ Ф. А. КОЗУБОВСЬКОГО В ЛИПНІ 1934 року

Статтю присвячено перебігу і результатам розвідки, проведеної під керівництвом Ф. А. Козубовського у 1934 р. уздовж берегів Дніпра від Вишгорода до Чорнобиля.

Ключові слова: археологічна розвідка, археологічна пам'ятка, узбережжя Дніпра, Ф. А. Козубовський.

Влітку 1934 р. розпочала свою роботу новостворена Вишгородська археологічна експедиція ПМК, керівником якої був директор Інституту Ф. А. Козубовський. Одним із завдань досліджень було здійснення археологічної розвідки в заплаві Дніпра вздовж обох берегів річки на північ від Вишгорода, аж до гирла р. Прип'ять. Вивчення первісних дюнних стоянок було одним із пріоритетів наукового плану ПМК, а сам Ф. А. Козубовський присвятив цій темі одну з публікацій, яку було надруковано незадовго до розвідки — «Стоянки родових громад на поліських дюнах» [Козубовський, 1934].

Проведенням розвідки займалися дві співробітниці ПМК, які обіймали посади аспірантів-асистентів — М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис. Під час цих робіт вздовж лівого берега Дніпра було оглянуто узбережжя від Хотянівки до Нового Глибова (60 км по прямій), вздовж правого берега від Глібівки до Янівки — 53 км, загальна відстань між крайніми пам'ятками розвідки 1934 р. (Янівка — Хотянівка) склала 75 км. Крім цього, Ф. А. Козубовський двічі (по дню) особисто прийняв участь у розвідках в районі с. Старосілля на лівому березі напроти Межигір'я і Вишгорода. Головні результати розвідки, у вигляді таблиці з переліком виявлених тоді пам'яток, уже були опубліковані [Козюба, 2011, с. 91—99], але зараз з'явилася

нагода більш детально розібрати перебіг і підсумки розвідки 1934 р.

Документальними джерелами розвідки 1934 р. є щоденник робіт М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис, записник (блокнот заміток і зарисовок) і щоденник Ф. А. Козубовського та чернетка звіту, підготовленого останнім¹. Документи зберігаються у Науковому архіві ІА НАН України. Перший із названих щоденників на 64 сторінках містить щоденну інформацію, українською мовою, про перебіг розвідки з рубрикацією на полях, в якій зазначено дату, назву села і урочища, де знайдено пам'ятку. Частина описів пам'яток у щоденнику супроводжується схемами їх розташування, які досить умовні, але дають приблизне уявлення про розташування і топографію місць знахідок. Щоденник вела М. С. Мушкет, на що вказує титульна сторінка цього документу [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5].

Блокнот заміток і зарисовок Ф. А. Козубовського, серед іншої інформації, на кількох сторінках містить схеми і помітки, пов'язані з виїздами дослідника на лівий берег Дніпра для проведення розвідок біля с. Старосілля [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 1, арк. 7, 12—16 зв.]. У «Щоденнику начальника археологічної експедиції ВУАН, директора Інституту Історії Матеріальної Культури 1934 р.» також є сторінки з розлогим описом цих виїздів і схемами виявлених пам'яток [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 4, с. 16—17, 33—38]. У Науковому архіві ІА НАНУ зберігається машинопис звіту за результатами розвідки 1934 р. «Археологічна

1. Висловлюю щиро вдячність колезі Сергієві Павленку за можливість працювати з електронними копіями джерел, використаних у статті.

розвідка наддніпрянських дюн від Вишгорода до Новоглібова», обсягом в 11 сторінок, з правками і за підписом Ф. А. Козубовського. В ньому також використано інформацію з щоденника М. С. Мушкет, іноді з суттєвими правками і змінами [НА ІА НАНУ, ф. 12, спр. 41]. Перероблений текст звіту планувався до публікації в «Наукових записках ІМК» (кн. 7), але, через арешт Ф. А. Козубовського навесні 1936 р., номер «Записок» не був опублікований (всього встигли вийти 5 номерів серії). Текст підготовленої статті нам невідомий, але збереглося невелике резюме (машинопис та рукопис російською мовою) до нього [НА ІА НАНУ, ф. 59, оп. 1, спр. 652].

Сукупність цих джерел дає можливість їх порівняння та простеження характеру змін об'єму і змісту інформації від записника до щоденника і звіту. Як буде показано на наведених далі прикладах, зафіксована в цих джерелах інформація суттєво відрізняється одна від іншої, особливо стосовно місць розташування пам'яток та їх кількості.

Опис результатів розвідок 1934 р. ми подаємо двома блоками. В першому розглядаються пам'ятки біля с. Старосілля, з яких почали свою роботу М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис, і пам'ятки, виявлені навколо села Ф. А. Козубовським при особистих обстеженнях. У другій частині описується перебіг розвідки М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис далі вгору по Дніпру.

ДОСЛІДЖЕННЯ НАВКОЛО с. СТАРОСІЛЛЯ

РОЗВІДКА ГРУПИ

Ф. А. КОЗУБОВСЬКОГО 14.07.1934 р.

Була проведена членами Вишгородської експедиції на чолі з Ф. А. Козубовським на околиці с. Старосілля. В цей день було виявлено пам'ятку — неолітичну стоянку, прив'язану до ур. Іструби. В щоденнику дослідника є її схема і короткий опис [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 4, с. 17].

Пам'ятка розташовувалась на видовженій дюні, яка одним кінцем впиралася в Дніпро. На південь знаходилось кілька заплавлених озерець. Посеред дюни була сідловина, в якій позначено хутір. На підвищенні на схід (?) від хутору у видувах виявлено 2 ділянки з матеріалом — неолітичною керамікою, поодинокими уламками кременю. Зазначено, що знахідки перекрито шаром піску потужністю до 3—4 м. Окремі знахідки відмічені в самій сідловині і далі на схід, у бік ур. Дуплянка. Один із учасників групи — В. К. Гончаров, отримав завдання зробити топозіомку дюн [Козюба, 2011, с. 96]. В його щоденнику записано кілька назв місцевих топонімів навколо ур. Іструби, серед яких — Лиса Гора. Ця назва присутня на карті РККА і дозволяє визначити приблизне місце

пам'ятки в ур. Іструби — в 3,7 км на північний захід від с. Старосілля і в 1,9 км на південний захід від с. Сваром'я.

РОЗВІДКА Ф. А. КОЗУБОВСЬКОГО 23.07.1934 р.

Охопила територію між біостанцією ВУАН та сс. Старосілля і Хотянівка.

Північно-східною точкою обстеженої території Ф. А. Козубовський називає оз. Уранівка, до якого від Хотянівки простягалась дюнна гряда. Назву озера Ф. А. Козубовський взяв з трьохверстової карти, на яку й посилається в щоденнику при описі згаданої дюнної гряди [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 4, с. 36]. Але через неухважність дослідник помилився. На трьохверстовій карті (лист XXII—9) дійсно є напис «оз. Урановка», але він відноситься до озера, що розташовувалось на північно-західному краю с. Старосілля. Інше озеро, що знаходилось в 1 км на схід від першого і яке мав на увазі Ф. А. Козубовський, носить назву Нижній Глядин. Воно підписане на карті РККА 1930-х рр. та на післявоєнних картах (рис. 1). Помилка трапилась через те, що підпис «оз. Урановка» на трьохверстовій карті розміщено між згаданими озерами.

Як зазначив автор щоденника, одним із завдань розвідки була перевірка припущення про перекриття давніх культурних нашарувань потужними еоловими наносами. Під час розвідки на виявлених пам'ятках збирався не увесь підйомний матеріал, а лише «*найтиповіші зразки*» [Там само, с. 34]. Для створення схеми пам'яток Ф. А. Козубовський, за його словами, проводив напівінструментальну зйомку.

За схемою у щоденнику Ф. А. Козубовського, 23 липня 1934 р. було обстежено 13 точок з виходом археологічних матеріалів [Там само, с. 36], які дослідник об'єднав у кілька пам'яток. Також на його схемі позначено № 1—10, які стосуються як виявлених пам'яток, так і певних контрольних точок самого маршруту розвідки. Далі подаємо узагальнений опис виявлених пам'яток, порівнюючи дані із блокноту, щоденника і звіту.

Ур. Привітківка (Привітківка). На схід від Старосілляського лісу і біостанції в заплаві розташовувались ланцюгом десятків дюн. На чотирьох з них виявлено сліди давніх поселень (рис. 1).

1. Розмір дюни — 75 × 45 м. На схід від неї — болотиста низовина. У видуві — попелястий шар з уламками «*грубостінного ліпного посуду (неолітична кераміка)*» [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 4, с. 34; ф. 12, спр. 41, с. 2—3] (рис. 1, Д).

2. Дюна розташована в 120 м на схід від першої. Має розмір 45 × 25 м. На дюні розташовувалось кілька курганоподібних підвищень. Ф. А. Козубовський для перевірки розкопав

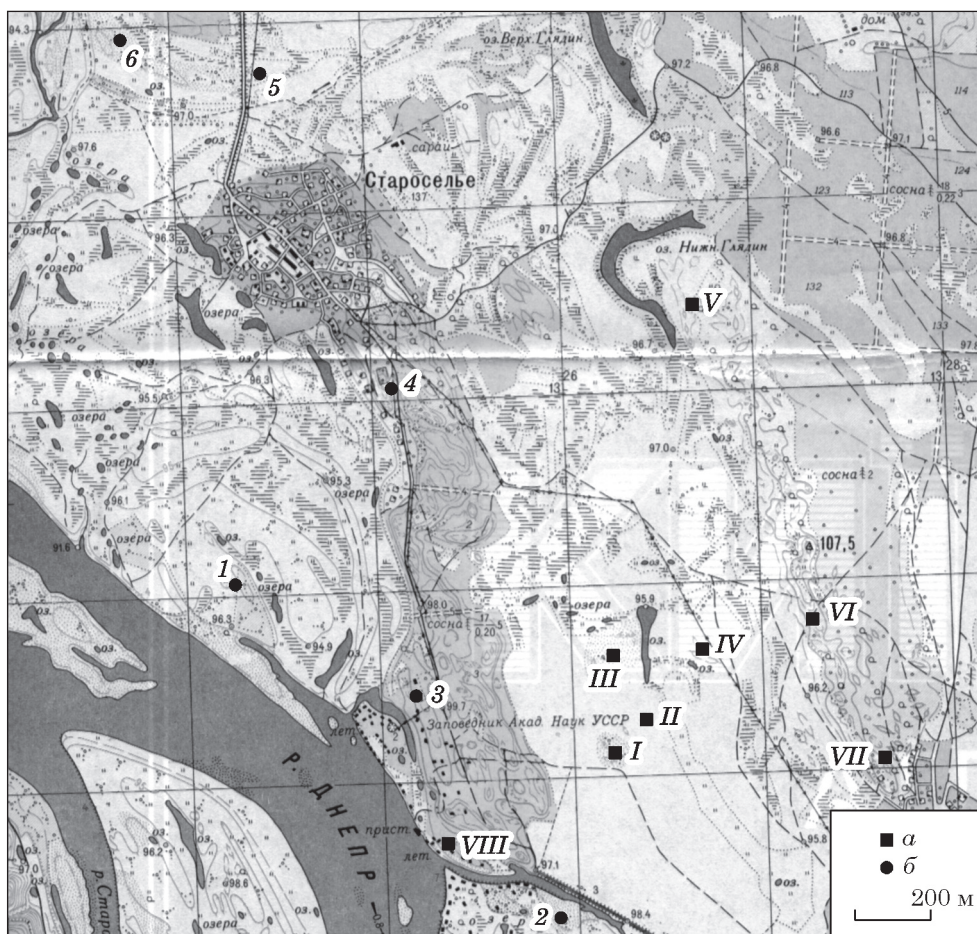

Рис. 1. Карта археологічних пам'яток, обстежених у 1934 р. біля сс. Старосілля і Хотянівка: пам'ятки, обстежені: а — Ф. А. Козубовським; б — М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис

одне з них за допомогою шурфу розміром 5×5 м, в якому вивчив геологічні нашарування: верхні 0,5 м — еоловий пісок, до глибини 1,5 м — річковий пісок. На видувах у «похованому сіропеллястому ґрунті, виступають концентровані точки з фрагментами грубостінної ліпної кераміки, орнаментованої вервовочним, ямчастим і гребінчастим орнаментом (бронзова доба)» [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 4, с. 35; ф. 12, спр. 41, с. 2—3]. У блокноті є схема цих пам'яток, за якою згадані дюни є частиною одного підвищення, а відстань між ними становить 200 м [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 1, арк. 12] (рис. 1, II).

3. На дюні розміром 120×100 м викопано каналу, з якої брали пісок для сусідньої греблі на болоті. В ній та видувах знайдено 6 ділянок із слідами давніх кострищ із попелом, вугликами, перепаленими кістками тварин, грубостінною керамікою «бронзової доби» [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 4, с. 35; ф. 12, спр. 41, с. 3]. У блокноті є схема цієї дюни, за якою виявлені кострища розташовані колом, а на схід від дюни розташоване озеро чи болото [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 1, арк. 12 зв.] (рис. 1, III).

4. Дюна розміром 150×80 м посеред заплави, яка оточена каналкою. У видувах залишки

культурного шару з керамікою «енеолітичного типу» [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 4, с. 36; ф. 12, спр. 41, с. 3] (рис. 1, IV).

На згаданій вище донній гряді довжиною понад 1,5 км, що тягнеться від Хотянівки на північ до оз. Нижній Глядин (або «Уранівка» за Ф. А. Козубовським), на її західному боці, що виходить до заплави Дніпра, дослідник знайшов кілька скупчень матеріалу, які об'єднав у 3 пам'ятки.

5. Найбільш характерною і виразною є пам'ятка над озером (рис. 1, V). Тут на різних підвищеннях в трьох місцях, розташованих за кілька сотень метрів одне від одного, також виявлено сліди кострищ з уламками кісток тварин і риби, енеолітичним посудом, уламками печини (чи кераміки — В. К.) з відбитками трави, гілочок, хвої [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 4, с. 37; ф. 12, спр. 41, с. 3]. У записнику є схема цієї пам'ятки, за якою перше скупчення розташоване навпроти озера, друге — біля його південного закінчення, третє — на південний схід від нього [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 1, арк. 13] (рис. 1, V).

6. Пам'ятку зафіксовано за точками г, д, е щоденника [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 4, с. 37] (рис. 1, VI). Виявлений тут посуд прикрашено шнуровим і «точечно-тисненим» орнаментом.

7. Пам'ятку зафіксовано за точками ж, з, и щоденника на північно-західній околиці Хотянівки, причому дві останні — на нижній терасі дюн. Матеріал (енеолітичний посуд) доходить до краю села [Там само, с. 37—38] (рис. 1, VII). В записнику є схема останніх (?) місцезнаходжень [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 1, арк. 15].

8. Останню за цей день пам'ятку Ф. А. Козубовський знайшов біля пристані, на березі Дніпра, відділеному від лісу з біостанцією ВУАН довгою старицею. Під товстим (0,75 м) шаром річного піску було зафіксовано культурний шар з вугликами та грубим посудом, орнаментованим «вервовчастим та гребінчастим орнаментом (кераміка “бронзової епохи”)». Скупчення матеріалу розташовувались в 15—25 м одне від одного [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 4, с. 38; ф. 12, спр. 41, с. 2] (рис. 1, VIII).

У записнику є помітки про знаходження кераміки доби бронзи ще в двох місцях — на південно-західному розі підвищення з лісом, що тягнулось до самого Старосілля, та на західному схилі цього підвищення біля самої біостанції [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 1, арк. 16 зв.]. У щоденнику є згадка про останню пам'ятку, правда, датовану вже енеолітичним часом [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 4, с. 38]. За описом місця, це є пам'ятка № 1 в ур. Гористе, виявлена М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис за 10 днів до того (про що нижче). У звіті Ф. А. Козубовський об'єднав в одну пам'ятку в ур. Гористе свої знахідки та результати пошуків М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис (загалом 3 пункти на відрізку 1,5 км).

РОЗВІДКА М. С. МУШКЕТ І Н. Й. БАЙОРИС 13—14.07.1934 р.

Співробітниця Вишгородської експедиції М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис протягом двох днів провадили розвідку в околицях с. Старосілля. За цей час їм вдалося виявити 5 пам'яток (ур. Вовча Нива, Гористе 1, 2, Лобкове, Ороховате) та отримати матеріали від академіка М. Г. Холодного ще з одного (ур. Поле). За описами з щоденника цих розвідок, ці пам'ятки можна більш чи менш впевнено локалізувати на місцевості, використавши карту 1 : 25000 1960 р. (рис. 1, 1—6). Можна зазначити, що пункт Гористе 1, розташований недалеко від біостанції, повторно був обстежений Ф. А. Козубовським 23.07.

З невідомих причин до звіту не потрапили пам'ятки в ур. Вовча Нива і Поле, описані М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис. Можливо, пам'ятка в ур. Поле, яка містила здебільшого пізньосередньовічні матеріали і незначну кількість ліпної кераміки, не вписувалась у формат звіту Ф. А. Козубовського, який хотів зробити акцент на давніх дюнних стоянках. Але чому він не включив до переліку першу пам'ятку, так і залишилось не зрозумілим.

Стосовно пам'яток в ур. Лобкове і Ороховате, то й тут текст звіту викликає запитання.

Зрозуміло, що єдиним джерелом про понад півсотню пам'яток узбережжя Дніпра розвідки 1934 р. є щоденник М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис. Тим не менше у звіті Ф. А. Козубовського з'являється редакторська правка стосовно топографічних прив'язок чи розмірів пам'яток, мета і походження якої не мають пояснення. Зокрема, при описі пам'ятки в ур. Лобкове Ф. А. Козубовський опустил увесь її топографічний опис із прив'язками включно, з якого зрозуміло, що пам'ятка була розташована на північ від села при дорозі на Сваром'я, і помилково зазначив, що та знаходиться на схід від Старосілля [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 6; ф. 12, спр. 41, с. 4]. Стосовно пам'ятки в ур. Ороховате (Оріхувате? — В. К.), то її опис у М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис і текст публікації Ф. А. Козубовського настільки різняться, нібито мова йде зовсім про різні пам'ятки. Порівняйте:

«Продовження пісчаних горбів від ур. Лобкового. На великій видмині (видуві — В. К.), що на північ від неї невелике озеро підняті фрагменти посуду часів пізньої бронзи і раннього заліза. Фрагментів досить багато, переважно без орнаменту. Дніпро від цього урочища протікає на південний захід, приблизно віддалене на 1 1/2 кілометра» [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 6].

«Довга, висока пісчана дюна, біля 1,5 км., вкрита лозою та рідким сосновим лісом. В видмах розкриваються сліди давніх кострищ з фрагментами неолітичного посуду та кавалочками перепалених тваринячих костей» [НА ІА НАНУ, ф. 12, спр. 41, с. 4].

У конкретних прикладах розвідки, проведеної у липні 1934 р. біля с. Старосілля на лівому березі Дніпра навпроти Межигір'я і Вишгорода, відобразились ті проблеми, які супроводжували українську археологію під час здійснення розвідок як у 1920—30-х рр., так і в подальший час. Вони мали як об'єктивний, так і суб'єктивний характер, і завжди від особистості дослідника залежало, який баланс цих складових мав місце в дослідженні і як він впливав на якість проведеної розвідки.

Серед резервів якісного проведення розвідок, які компенсували фактичну заборону в радянській час користування топографічними картами, були повсякчасне використання компасу і створення окомірних планів і схем, тобто наявність навичок креслення і малювання. Для усвідомлення цієї необхідності, зазвичай, вимагався досвід проведення розвідок, якого, на жаль, бракувало тогочасному поколінню дослідників. На прикладі досліджень Ф. А. Козубовського біля с. Старосілля ми бачимо, як важко йому давалась фіксація пам'яток, як ця плутанина в розмірах пам'яток, їх прив'язці, орієнтації і розташуванні відносно одна до іншої присутня в різній польовій документації (блокнот, щоденник, схеми). Незрозумілим

е, за яким принципом, крім хронологічного, під час розглядуваної розвідки окремі пункти знахідок, які розташовувались за кілька сотень метрів (у прикладі з ур. Гористе — за 1,5 км), об'єднувались в одну пам'ятку.

Ще одна болюча проблема вітчизняної археології, яка також проявилась під час розвідки 1934 р. — некоректна прив'язка пам'яток до населених пунктів. Усі виявлені пам'ятки під час тієї розвідки було прив'язано до с. Старосілля, хоча пам'ятки в ур. Привитівка, як зазначав сам Ф. А. Козубовський, розташовувались на полях с. Хотянівки, а одна з пам'яток просто виходила на північно-західний край цього села. Пам'ятка в ур. Іструби знаходилась значно ближче до Сваром'я, ніж до Старосілля.

Під час розвідки А. П. Савчука 1951 р. в рамках роботи експедиції «Великий Київ» були обстежені землі біля сс. Старосілля і Хотянівка. Дослідник знав про матеріали розвідки 1934 р. в цьому районі, але на початку свого звіту не послався на них. Як правило, датування пам'яток А. П. Савчуком та дослідниками 1934 р. суттєво різняться. Зокрема, на пам'ятці Вовча Нива знайдено кераміку доби бронзи і ранньозалізного часу, в ур. Гористе біля біостанції — зарубинецької культури (могильник?). Біля Хотянівки на берегах оз. Марминського та в ур. Коло Пасіки (вірогідно сюди потрапила частина пунктів з описаних Ф. А. Козубовським пам'яток в ур. Привитівка) — пам'ятки неоліту, доби бронзи та ранньозалізного часу [Савчук, 1951/8г, с. 1—6]. Також іншим часом — а саме добою бронзи і ранньоскіфським часом — були продатовані знахідки з гряди дюн біля оз. Нижній Глядин та навпроти оз. Марминського (ур. Кут), описані нами під № 5, 6 розвідки 23.07.1934 р. (див. вище) [Там само, с. 7].

З названих пам'яток, виявлених під час розвідки 1934 р., в площі Київського водосховища знаходяться пам'ятки в ур. Вовча Нива, Лобкове, Ороховате, Поле. Повністю забудовані дачними будинками пам'ятки в ур. Привитівка (оз. Марминське) і, частково, біля оз. Нижній Глядин і на північно-західному краю с. Хотянівка. Вірогідно, сильно пошкоджені або знищені пам'ятки в ур. Гористе, оскільки по його краю проходить берегова дамба водосховища. Вціліли лише пам'ятки, розташовані на гряді дюн між Хотянівкою і оз. Нижній Глядин (рис. 1).

РОЗВІДКА ПО УЗБЕРЕЖЖЮ ДНІПРА

М. С. МУШКЕТ ТА Н. Й. БАЙОРИС
15—30.07.1934 р.

15 липня М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис оглянули дюни вздовж заплавної стариць-озер між сс. Сваром'ям і Тарасовичами. Вони знайшли 2 пам'ятки доби раннього заліза (ур. Груд і

Підборне) (рис. 2, 7—8), першу з яких Ф. А. Козубовський у звіті передатував на добу бронзи [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 9—10; ф. 12, спр. 41, с. 4]. Відзначимо, що в 1960 р. під час роботи експедиції О. І. Тереножкіна, на цій же ділянці берега біля озер Подбиричче (поруч із Лебедівкою) та Ошвин (на південь від Тарасовичів) було виявлено 2 поселення часів Київської Русі [Тереножкін, 1960/1, с. 35—36].

Переїхавши з лівого берега на правий, учасниці розвідки в наступні кілька днів оглянули узбережжя Дніпра від Глібівки до Толокунської Рудні. 16 липня були обстежені 3 неолітичні стоянки на дюнах в заплаві Дніпра біля Глібівки — на північний захід від пристані (ур. Горби) та на схід від села, по обох берегах р. Пеховки: на її правому (південному) березі — в ур. Охайова Нива, на лівому — в ур. Мостове (рис. 2, 9—11). Схема пам'яток в щоденнику М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис дозволила локалізувати ці, зараз затоплені, пам'ятки. Також вони описали курган на колгоспному полі при дорозі на Козаровичі висотою до 2,5 м (позначений на карті РККА) [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 10—14, 20—21]. У звіті Ф. А. Козубовський скоротив прив'язки пам'яток, але додав лаконічну характеристику знахідок. Крім того, він переправив назву урочища на Остапову Ниву, а інформацію про курган опустив [НА ІА НАНУ, ф. 12, спр. 41, с. 4—5].

17 і 20 липня були обстежені околиці с. Ясногородка. На дюнах на схід і південний схід від села (ур. Олесня, Перекоп, Виношевка), а також на північний схід від села (ур. Волячі Могили, Церковище на р. Толокунка) було виявлено ліпну кераміку, яку М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис датували ранньозалізним часом [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 14—20, 26—27] (рис. 2, 12—14, 19—20). Ф. А. Козубовський у публікації виправив датування пам'яток, вказавши на добу бронзи. Разом із тим, при редагуванні тексту щоденника розвідки М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис він переплутав напрямки, вказавши розташування ур. Волячі Могили «перед селом з півдня» [НА ІА НАНУ, ф. 12, спр. 41, с. 6], в той час як в щоденнику чітко вказано «не доходячи до села (Ясногородки — В. К.) від с. Толокунь», тобто, з північного сходу. В 1960 р. експедиція О. І. Тереножкіна виявила в ур. Перекоп та на схід від села кераміку доби бронзи [Тереножкін, 1960/1, с. 56, 61, пункти № 45, 53]. В 1962 р. С. С. Березанська провела обстеження і шурфування поселення в ур. Церковище, матеріал з якого було датовано добою бронзи [Телегин і др., 1962/15, с. 52], тобто, підтвердилось уточнене датування пам'яток у звіті Ф. А. Козубовського. Зазначимо, що у звіті експедиції 1962 р. є посилання на текст звіту Ф. А. Козубовського про розвідку 1934 р. [Там само, с. 2].

19 червня дослідниці на пароплаві прибули на пристань Пічки, що розташовувалась у гирлі

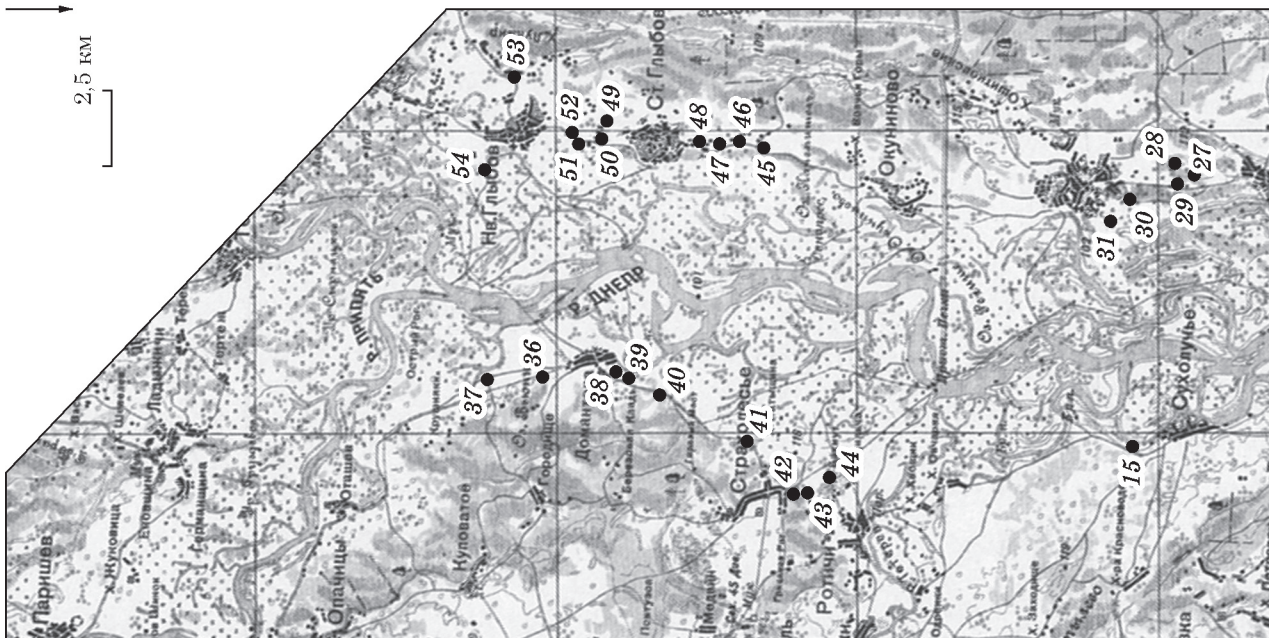
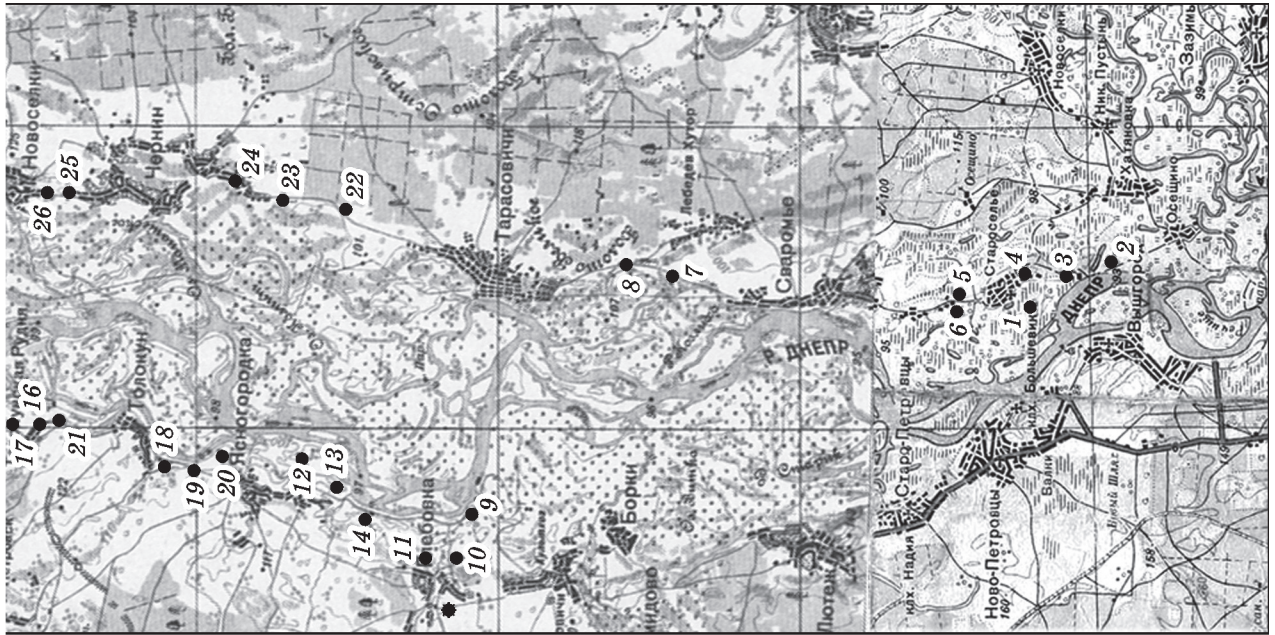

Рис. 2. Карта археологічних пам'яток, обстежених М. С. Мушкет і Н. Й. Байо-рис у 1934 р.: **Старосілля**: 1 — Вовча Нива; 2 — Нива; 3 — Гористе 1; 4 — Гористе 2; 5 — Лобкове; 6 — Ороховате; **Сваром'я**: 7 — Груд; 8 — Підборне; **Глібівка**: 9 — Горки; 10 — Охайова Нива; 11 — Мостове; без № — курган; **Ясногородка**: 12 — Олесня; 13 — Перекоп; 14 — Виношівка; 19 — Волячі Могилки; 20 — Церковниця; **Сухолуччя**: 15 — Підгурне; **Толокунська Рудня**: 16 — Вітрякова Гора; 17 — Слобода; 21 — Вересок; **Толокунь**: 18 — ?; **Чернин**: 22 — хут. Завалівка, Убель 1; 23 — хут. Завалівка, Убель 2; 24 — хут. Завалівка; 25 — Дятел, Шилич; **Новосіли**: 26 — ?; 27 — Гора Стримель 1; 28 — Гора Стримель 2; **Ошитки**: 29 — Дражеміля; 30 — Гірки; 31 — Шкурин Гат; **Янівка**: 32 — Пункт 1; 33 — Пункт 2; 34 — Пункт 3; 35 — Варченка; **Купувате**: без №; **Домонти**: 36 — Града; 37 — Кривуша; 38 — Середобур'я; 39 — Зайців бурик; 40 — Воронігівка; **Страхолисса**: 41 — Кігунова Нова; 42 — Гора Башня; 43 — Савенці; **Рогичі**: 44 — Ляхова Гора; **Старий Глибів**: 45 — хут. Берескля, Пішаниця 1; 46 — хут. Берескля 2; 47 — хут. Берескля 3; 48 — хут. Берескля 4; 49 — Гумницька Гора; 50 — Беззус; **Новий Глибів**: 51 — Горки; 52 — Гнездиць; 53 — хут. Люкмер, Завор'я; 54 — Потон

р. Тетерів, і почали рухатись за течією на південь. На високому корінному березі на північ від с. Сухолуччя (рис. 2, 15), над озером-старицею Підгорне (підписане на трьохверстовій карті) вони знайшли невиразну ліпну кераміку, фрагменти якої «без орнаменту в малих уламках і тому не даються для датування». Ф. А. Козубовський в публікації відніс її до ранньозалізного часу. У щоденнику М. С. Мушкет назва урочища записана у викривленій формі — «Підгурне». До того ж, у заголовку щоденника відносно прив'язки цього пункту вжита назва села у формі «Сухолісьє», хоча в самому запису стоїть більш точне «Сухолуччя». Ф. А. Козубовський, не перевірявши назву села, в звіті використав назву «Сухолісьє» [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 22; ф. 12, спр. 41, с. 6].

На південно-східному краю с. Толокунська Рудня, на лівому березі р. Жид в ур. Вітрякова Гора (на трьохверстовій карті тут позначено вітряк — *В. К.*) було виявлено кераміку ранньозалізного часу. Аналогічну кераміку знайдено в ур. Слобода над р. Гнилятин (вірогідно, стариця Дніпра — *В. К.*) між Толокунською Руднею і Сухолуччям, та при виїзді з села на Толокунь в ур. Вересок, на правому березі р. Жид (рис. 2, 16—17, 21). Ф. А. Козубовський подав скорочену інформацію про ці пам'ятки, змінивши назву р. Гнилятин на добре знайому йому Гнилопять. Зазначимо, що і М. С. Мушкет не давалась назва Толокунська Рудня, яку вона тричі записала в щоденнику як «Толукунська», ще раз — як «Толукнянська» [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 23—25; ф. 12, спр. 41, с. 6].

20 червня на південному краю с. Толокунь, при дорозі на Ясногородку була виявлена кераміка, яку було віднесено до ранньозалізного віку (рис. 2, 18). Ф. А. Козубовський передатував її бронзовим віком [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 25; ф. 12, спр. 41, с. 6].

Оскільки переважна більшість виявлених в 1934 р. пам'яток між Глібівкою і Сухолуччям розташовувалась на дюнах в заплаві Дніпра, вони затоплені водосховищем. Вірогідно, залишилися неушкодженими пам'ятки в ур. Підгірне (Сухолуччя), Вітрякова Гора і Вересок (колишня Толокунська Рудня).

21 липня розвідка знову була продовжена на лівому березі Дніпра. На південному краю с. Чернин (хут. Завалівка) в ур. Убодь (Убедь), в самому хуторі та в ур. Дятел і Шиляч на північ від Чернина (рис. 2, 22—25) виявлено матеріали доби неоліту та більш пізні. Ф. А. Козубовський відмічає, що місць знахідок матеріалу на південь і північ від села виявлено понад 10 [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 28, 30—33; ф. 12, спр. 41, с. 6—7].

Під час розвідки 1951 р. А. П. Савчук оглянув урочище Убодь (Убедь), посилаючись на М. С. Мушкет, але знайшов незначну кількість кераміки [Савчук, 1951/8г, с. 11]. В 1960 р. експедиція О. І. Тереножкіна знайшла в цьому

урочищі кераміку доби бронзи [Тереножкін, 1960/1, с. 30]. У 1962 р. в цьому ж урочищі був досліджений могильник пізньотрипільського часу та виявлені матеріали доби бронзи, а в Завалівці (ур. Перетичок) — неолітична стоянка [Телегин и др., 1962/15, с. 11, 23, 35]. Матеріали різного часу виявлено і на північ від Чернина [Тереножкін, 1960/1, с. 24].

На північ від Новосілок, між заплавою і великим болотом, на піщаному підвищенні (гора Стримель) було виявлено кераміку пізньонеолітичного часу. Іншу пам'ятку з подібними матеріалами зафіксовано ще далі на північ, де посеред дюн розташована болотяна низовина [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 33—36] (рис. 2, 27—28). У звіті назву урочища Ф. А. Козубовський змінив на гору Стрижень [НА ІА НАНУ, ф. 12, спр. 41, с. 7].

Пам'ятки в ур. Стримель активно вивчались в післявоєнний час. А. П. Савчук знайшов там 6 місць розповсюдження знахідок доби бронзи—ранньозалізного часу [Савчук, 1951/8г, с. 12—13]. У 1960 р. тут було виявлено 3 пункти (№ 14, 17, 18) з матеріалами неоліту і бронзової доби [Тереножкін, 1960/1, с. 17—18, 19—20].

22 липня огляд цієї ділянки лівого берега Дніпра було завершено біля с. Ошитки. На південь від нього в ур. Дражемля, Гірка, Шкурин Гай (рис. 2, 29—31) знайдено матеріали пізньонеолітичного часу [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 36—40]. В щоденнику на схемі розташування цих урочищ при дорозі з Новосілок в Ошитки не з того боку поставлено підпис «Ошитки», що ввело в оману Ф. А. Козубовського, який розташував ці пам'ятки на схід і північний схід від с. Ошитки [НА ІА НАНУ, ф. 12, спр. 41, с. 7]. Назву останнього з урочищ в щоденнику записано як «гат» (гать? — *В. К.*), а форму «гай» прийняв Ф. А. Козубовський.

Ці урочища також обстежувались у 1951 і на початку 1960-х рр. А. П. Савчук в ур. На Гірках, на його протилежних кінцях, знайшов сліди двох пізньонеолітичних стоянок [Савчук, 1951/8г, с. 14]. Під час роботи експедиції О. І. Тереножкіна в ур. Дражемля (Дражемль) та Гірки виявлено пам'ятки № 10, 11, 20, 21 неоліту, енеоліту, доби бронзи [Тереножкін, 1960/1, с. 21—23]. Згадані пам'ятки № 10, 11 було обстежено і в 1962 р. [Телегин и др., 1962/15, с. 10—11].

Переважна більшість пам'яток між Тарасовичами і Ошитками затоплена водосховищем чи зрита при формуванні його східного берега. Від Завалівки залишилась вузька смуга суші в морі, як і від гребеню дюн в ур. Стримель.

23 липня М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис прибули на пристань Пічки, а потім — до Чорнобиля, для зустрічі з керівництвом експедиції. Останній етап розвідки на правому березі Дніпра, між рр. Уж і Тетерів, розпочався 25 липня.

Біля с. Янівка було виявлено 2 стоянки неолітичного часу. Найбільша з них розташову-

валася на правому березі Ужа, біля дороги на Горностайпіль (рис. 2, 32—33). Тут на ділянці 200 × 180 м було знайдено уламки посуду і багато кременю, з якого, як відмітив Ф. А. Козубовський, до 10 % становили знаряддя: скребачки, різачки, ножі. Другу стоянку було виявлено в 0,5 км вище за течією, між р. Уж та болотом. Ще 2 пам'ятки з кременем і керамікою виявлені на східному краю села і далі на підвищенні біля дороги на Плитовище в ур. Варченка (рис. 2, 34—35). Ф. А. Козубовський при описі пам'яток не згадав останню, вказавши на фіксацію в пунктах 2, 3 попелястих плям і слідів вогнищ [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 40—44; ф. 12, спр. 41, с. 7—8].

На південно-східному краю с. Купувате при дорозі до с. Городище було зібрано незначну кількість ліпного неорнаментованого посуду, який був продатований Ф. А. Козубовським як пізньонеолітичний [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 44—45; ф. 12, спр. 41, с. 8].

27 липня дослідниці оглянули місцевість навколо с. Домонтів (передана ними та Ф. А. Козубовським у формі Домантівка), де виявили 5 пам'яток (рис. 2, 36—40). Знахідки в ур. Грядя над болотом, за північним краєм села біля дороги на Чорнобиль, та в ур. Кривуша, розташованим на березі затоки Дніпра в 2,8 км на північ від села (місце уточнено при порівнянні схеми з щоденника з картою РККА — В. К.), Ф. А. Козубовський відніс до неолітичного часу [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 45—48; ф. 12, спр. 41, с. 8].

На південному краю села на лівому березі протоки Дніпра р. Клепань у видуві на площі 120 × 80 м було виявлено багато уламків кераміки ранньозалізного часу та людські кістки. Ф. А. Козубовський вважав, що вони відносяться до більш пізнього часу, хоча М. С. Мушкет та Н. Й. Байорис відмітили, що ніхто з місцевих жителів не пам'ятає, щоби там було кладовище [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 49—50; ф. 12, спр. 41, с. 8—9]. Пам'ятка розташовувалася на правому березі протоки, де і село, про що свідчить повторна помилка визначення берега в описі наступної пам'ятки в ур. Зайців бурик (буряк? — В. К.). Зазначається, що вона розташована біля дороги на Страхолісся, в 200 м від лівого (правого — В. К.) берега Клепані. Ще одна пам'ятка з подібним неолітичним матеріалом розташована в 0,5 км далі по дорозі, між двома місточками (позначені на карті РККА — В. К.), в ур. Вороніговка (Воронічовка? — В. К.) [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 51—52; ф. 12, спр. 41, с. 9].

У 1960 р. загін І. І. Артеменка обстежив 6 пам'яток (№ 14—19) біля Домонтова, в яких знайдено матеріали доби бронзи і ранньозалізного часу, а також окремі неоліту і ранньослов'янського часу [Артеменко, 1960/1а, с. 4—6]. Вірогідно, частину цих пам'яток було відкрито 1934 р. Ще 3 пам'ятки, в тому числі

неолітичне поселення в ур. Вороніговка, зафіксовано в 1962 р. [Телегин и др., 1962/15, с. 21, 22, 58].

Біля Страхолісся М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис виявили 3 пам'ятки — в 2 км на схід від села, при дорозі з Домонтова (ур. Кітунова Нива), та на дюнах між Староліссям і Ротичами (ур. Башня, Савенці) [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 52—54] (рис. 2, 41—43). Ф. А. Козубовський у звіті об'єднав дві останні пам'ятки в одну [НА ІА НАНУ, ф. 12, спр. 41, с. 9]. Не виключено, що пам'ятка в ур. Кітунова Нива, під іншою назвою, була обстежена в 1962 р. при дорозі на Домонтів [Телегин и др., 1962/15, с. 57—58].

Останню пам'ятку розвідки 1934 р. на правому березі Дніпра було виявлено 28 липня біля с. Ротичі. Висока дюна (ур. Ляхова Гора) розташовувалася у заплаві біля насипу-греблі, що йшов до мосту через Дніпро (рис. 2, 44). На її видухах зібрано неорнаментований ліпний посуд [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 54—55; ф. 12, спр. 41, с. 9]. Нечисленну невиразну ліпну кераміку в цьому урочищі було знайдено в 1962 р. [Телегин и др., 1962/15, с. 68].

Співставлення топографічної карти з уточненими місцями виявлених розвідкою 1934 р. пам'яток від Янівки до Ротичів із знімками Google Earth засвідчує, що переважна більшість пам'яток збереглася. Пам'ятки від р. Уж до Домонтова розташовані в зоні лісу, інші (ур. Вороніговка, Ляхова гора) — на островах. Напевне затопленою є пам'ятка в ур. Кітунова Нива, якщо тільки дослідниці правильно вказали відстань від неї до Страхолісся.

Заключний етап розвідки узбережжя Дніпра відбувся 29—30 липня 1934 р. Були обстежені ділянки заплави біля сіл Старий і Новий Глибів. На південь від Старого Глибова, при дорозі з Окунінового, біля хут. Берескля на дюнах виявлено 4 пам'ятки, на двох з яких виявлено невизначений ліпний посуд, на третьому — кераміку доби бронзи, на четвертому, найближчому до села, кераміку ранньозалізного часу [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 55—59] (рис. 2, 45—48).

При описі цих пам'яток Ф. А. Козубовський помилився в їх розташуванні, локалізувавши їх на схід від села. Вірогідно, він прийняв згадане в щоденнику болото заплави Дніпра за велике болото Видра, яке тягнеться з півночі на південь паралельно долині Дніпра. Він не звернув увагу на схему пам'яток з щоденника М. С. Мушкет, на якій вказана дорога з Окунінового, що проходить повз дюни з пам'ятками, і відстань до Дніпра — 2,5 км [НА ІА НАНУ, ф. 12, спр. 41, с. 9, 10]. Болото Видра розташовувалось приблизно у 8 км від русла річки.

Ще 2 пам'ятки біля Старого Глибова виявлені на північний схід (ур. Гумницька Гора) і в 0,5 км на північ від села, при дорозі на Новий Глибів (ур. Безнус чи Безкус) (рис. 2, 49—50).

Останню з пам'яток Ф. А. Козубовський не згадав у звіті [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 59—60; ф. 12, спр. 41, с. 10]. Описані пам'ятки на північ і південь від Старого Глибова були обстежені О. І. Тереножкіним та І. І. Артеменком у 1960 р. Виявлена кераміка переважно відносилась до доби бронзи [Тереножкін, 1960/1, с. 3, № 1; Артеменко, 1960/1а, с. 3, № 6—9].

По дорозі до Нового Глибова, в 2 км від нього на південь, в ур. Горки була виявлена ліпна кераміка. За 3 тижні до цього з дюни брали пісок для розташованої поруч греблі і знайшли 5 цілих посудин, 4 з яких селяни розбили, а вцілілу місцевий мешканець Я. О. Сірий передав експедиції. В 0,5 км на північний схід від попередньої пам'ятки, на великій дюні (ур. Гнездичов) виявлено ліпний посуд. Ще одну пам'ятку було зафіксовано біля хут. Лукмер в ур. Завор'є, за 2 км на схід від Н. Глибова. Останню пам'ятку розвідки було виявлено в заплаві (ур. Погон) по дорозі на пристань, в 0,7 км від села (рис. 2, 51—54). На площі 200 × 180 м було знайдено велику кількість кераміки, серед якої «в значній кількості подібуються і орнаментовані» доби раннього заліза [НА ІА НАНУ, ф. 60, оп. 2, спр. 5, с. 60—64]. При описі цих пам'яток Ф. А. Козубовський знову припустився низки помилок, розташувавши пам'ятку в ур. Горки на схід від села, а відстань між нею і другою пам'яткою в ур. Гнездичов (0,5 км) видав за відстань від пам'ятки до села. Серед знахідок з поселення в заплаві він, на противагу інформації з щоденника М. С. Мушкет, згадав лише неорнаментований посуд [НА ІА НАНУ, ф. 12, спр. 41, с. 10].

Більшість пам'яток, виявлених у 1934 р. в районі Старого і Нового Глибова, збереглися. Частина з них, яка розташовувалась ближче до Дніпра, підтоплена водосховищем. Напевне затопленим є лише поселення в ур. Погон.

Таким чином, під час розвідки 1934 р. Ф. А. Козубовський знайшов в районі с. Старосілля щонайменше 9 пам'яток. М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис згадують у щоденнику своїх розвідок 56 пам'яток, з яких 54 отримали нумерацію (рис. 2). Як видно з карти пам'яток і опису маршрутів їх розвідки, дослідниці рухались переважно у меридіальному напрямку, від села до села уздовж Дніпра, так що більшість виявлених пам'яток розташовувалась біля доріг, якими пересувались учасниці розвідки. У кількох випадках вони знаходили пам'ятки безпосередньо у заплаві, коли рухались від пристані (с. Глібівка) або до неї (с. Новий Глибів). В інших випадках пам'ятки виявлено на високих дюнних підвищеннях, переважно на віддалі від Дніпра, або на його корінному правому березі.

На обстеженій розвідкою території є кілька ділянок, пропущених М. С. Мушкет і Н. Й. Байорис. Зокрема, на відрізу Плитовище—Опачинці—Купувате—Городище дов-

жиною близько 12 км (правий берег нижньої течії р. Прип'ять) ними зафіксовано всього 1 пам'ятку. При цьому вони оминули й с. Оташів на самому березі Прип'яті. Ймовірно, відсутність видувів, залісненість території і необхідність завершення розвідки до кінця липня не сприяли відкриттю пам'яток на цій ділянці. Невеликі пропуски фіксуються і на лівому березі (сс. Тарасовичі, Окунінове), пов'язані з переїздами з одного берега Дніпра на інший.

Як вже зазначалось, датування виявлених матеріалів, запропоноване М. С. Мушкет, у значній кількості випадків було уточнене Ф. А. Козубовським. Вірогідно, коли матеріали прибули до Києва, на стадії камеральної обробки вони були оглянуті іншими фахівцями, і ці уточнення були зафіксовані у звіті Ф. А. Козубовського. Значна частина датувань матеріалів розвідки була підтверджена під час нових обстежень цих пам'яток у 1950—60-х рр.

Оскільки розвідка провадилась у липні, жінкам-дослідницям було дуже важко в спекотну погоду. Ф. А. Козубовський, який керував у цей час розкопками у Вишгороді, відзначив у своєму щоденнику під 18.07: «Цілий день стоїть страшна спека і задуха. Працювати серед дня неможливо. Перерва — з 10 год. ранку до 4 год. вечора» [Козюба, 2011, с. 74]. Крім того, певні ділянки заплави були зайняті полями, на яких через сільгоспкультури неможливо було провадити обстеження, що відмітили у своїх щоденниках Ф. А. Козубовський для ур. Привитівка (між сс. Старосіллям і Хотянівкою) і М. С. Мушкет для ур. Кривуша (біля Домонтова). Вірогідно, з цієї ж причини дослідникам не були доступні й городи в самих селах.

І ще одне спостереження. При розвідці співробітники ПМК орієнтувались, передусім, на огляд видувів, чи, як тоді їх називали, видимів, на піщаних дюнах. Давні культурні нашарування в переважній більшості були перекриті товстим (іноді — у кілька метрів) шаром еолових пісків. На нашу думку, саме ця обставина (крім згаданої неможливості обстеження територій самих сіл) позначилась на повній відсутності серед виявлених у 1934 р. пам'яток доби Київської Русі і більш пізніх. Вірогідно, матеріали цього часу були на поверхні і не зустрічались у видувах на більшій глибині. Під час розвідок початку 1960-х рр. цих же територій були знайдені пам'ятки і ранньослов'янського, і давньоруського часу. Зазначимо, що с. Чернин відоме з XV ст., а сс. Сваром'я, Тарасовичі, Новосілки, Ошитки, Глибів, Домонтів — з XVI ст.

Значення розвідки 1934 р. важко перебільшити. Було відкрито десятки пам'яток доби неоліту, бронзи, ранньозалізного часу. Серед них були одні з перших пам'яток доби бронзи, відкриті у Середньому Придніпров'ї. Вперше у 1934 р. було знайдено матеріали пізньої бронзи, які згодом отримали назву лебединський

тип. Завдяки цій розвідці дослідники 1950—60-х рр. мали можливість повторно обстежити частину виявлених тоді пам'яток і відкрити багато нових.

І, насамкінець, кілька слів про учасниць розвідки 1934 р. Марія Степанівна Мушкет¹ народилася в 1899 р. У 1926—1934 рр. працювала в Кабінеті антропології і етнології ім. Хв. Вовка при ВУАН і займалась вивченням первісного суспільства. У 1927 р. проводила розвідки на нижньому Тетереві на Київщині, у 1928 р. — на р. Ірша на Коростенщині і Малинщині (Житомирська обл.) [Мушкет, 1928; 1930; Яненко, 2012, с. 127—128, 131]. Досвід пошуку пам'яток кам'яної доби, набутий нею під час цих робіт, вірогідно, став вирішальним при формуванні складу і завдань розвідки 1934 р. М. С. Мушкет потрапила у хвилю репресій і 26.04.1938 р. її було розстріляно [Інститут..., 2015, с. 528].

Ще менше ми знаємо про Надію Йосипівну Байорис. На початку 30-х рр. вона, разом із Т. М. Мовчанівським та іншими, входила до складу комісії для обстеження Археологічного музею ВУАК. У Науковому архіві ІА НАН України зберігся російськомовний щоденник за 1937 р., який вела Н. Й. Байорис під час розкопок садиби Десятинної церкви [ІА НАНУ, ф. 60, оп. 6, спр. 37]. Оскільки серед учасників розкопок Десятинної церкви 1938—39 рр. її нема, ймовірно, Н. Й. Байорис також було репресовано.

1. Висловлюємо подяку А. С. Яненко за надану інформацію про біографію М. С. Мушкет.

Артёменко И. И. Отчёт Припятско-Днепровского отряда Киевской экспедиции о разведке в зоне затопления Киевской ГЭС в 1960 году / НА ІА НАН України, ф. 64. — 1960/1а. — 8 с., 2 рис.

Інститут археології Національної академії наук України. 1918—2014 / Гол. ред. П. П. Толочко. — К.: АДЕФ-Україна, 2015. — 668 с.

Козубовський Ф. А. Стоянки родових громад на польських дюнах // НЗ ПМК. — К.: Вид-во УАН, 1934. — Кн. 1. — С. 21—39.

Козюба В. К. Вишгородська археологічна експедиція 1934 р. (за матеріалами Наукового архіву Інституту археології НАНУ) // Старожитності Вишгородщини. — Вишгород, 2011. — С. 61—107.

Мушкет М. Передісторичні розвідки в Північній Київщині (Узбережжя р. Тетерева) // Антропологія — 1927. — К., 1928. — Вип. I. — С. 109—118.

Мушкет М. Коротке справоздання за передісторичні розшуки р. 1928 // Антропологія — 1929. — К., 1930. — Вип. III. — С. 241—249.

НА ІА НАН України, ф. 12 (фонд наукових робіт), спр. 41, 11 с.

НА ІА НАН України, ф. 59, оп. 1 (ВУАК), спр. 652, 1 + 1 арк.

НА ІА НАН України, ф. 60, оп. 2 (ПМК/Вишгород), спр. 1, 32 арк.

НА ІА НАН України, ф. 60, оп. 2, спр. 4, 47 с.

НА ІА НАН України, ф. 60, оп. 2, спр. 5, 64 + 2 с.

НА ІА НАН України, ф. 60, оп. 6 (ПМК/Київ), спр. 37, 43 арк.

Савчук А. П. Звіт за археологічні розвідки експедиції «Великий Київ» в 1951 році на території Вищедубечанського району Київської області / НА ІА НАН України, ф. 64. — 1951/8г. — 16 с. + рис.

Телегин Д. Я., Березанская С. С., Митрофанова В. И., Круц В. А. Отчёт об археологических исследованиях в зоне Киевского водохранилища в 1962 г. / НА ІА НАН України, ф. 64. — 1962/15. — 83 + 4 с.

Тереножкин А. И. Отчёт о работе Киево-Полесской археологической экспедиции Института археологии АН УССР 1960 г. / НА ІА НАН України, ф. 64. — 1960/1. — 80 с.

Яненко А. С. Музей (Кабинет) антропологии и этнологии имени Ф. К. Вовка (1921—1933 гг.): археологический аспект деятельности // Вопросы музеологии. — 2012. — Вып. 1 (5). — С. 124—132.

В. К. Козюба

РАЗВЕДКА БЕРЕГОВ ДНЕПРА ПОД РУКОВОДСТВОМ Ф. А. КОЗУБОВСКОГО В ИЮЛЕ 1934 года

В статье рассматриваются ход и результаты разведки, проведённой под руководством Ф. А. Козубовского в 1934 году вдоль обоих берегов Днепра на промежутке от Вышгорода до Чернобыля. В результате проведённых исследований было обнаружено более 60 памятников, преимущественно эпохи неолита, бронзы и раннежелезного времени.

Эти работы послужили основой для успешных исследований указанной территории в 1950—60-х гг. Участники разведки были репрессированы в конце 1930-х гг. и не смогли в полной мере опубликовать результаты выполненных работ. Значительная часть обнаруженных в 1934 г. археологических памятников на сегодня затоплена водами Киевского водохранилища.

Ключевые слова: археологическая разведка, археологический памятник, побережье Днепра, Ф. А. Козубовский.

V. K. Kozubya

SURVEY OF F. A. KOZUBOVSKIY ON THE DNIEPER RIVER BANK IN JULY 1934

The article reviews course and results of F. A. Kozubovskiy survey made in 1934 along the banks of the Dnieper from Vyshgorod to Chernobyl. Over 60 sites, mainly Neolithic, Bronze Age and the early time were found as a result of the search.

This work formed the basis for the successful exploration of the territory in the 1950—60^s. The participants of survey of 1934 were repressed in the late 1930^s. Most of archaeological sites discovered in 1934 were flooded by the Kiev reservoir.

Keywords: archaeological exploration, archaeological site, coast of the Dnieper, F. A. Kozubovskiy.

Одержано 17.10.2016